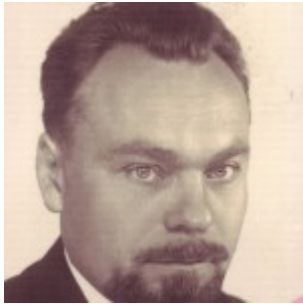
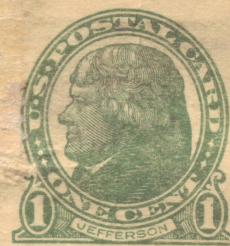

KAZYS PAKŠTAS: FANTAZIJŲ PROFESORIUS AR GENIALUS GEOPOLITIKOS STRATEGAS? (2)

Nepriklausomoje Lietuvos Respublikoje K. Pakšto iškelta planingos emigracijos, kolonizacijos arba antrosios tėvynės idėja, nors ir nepagrindinė jo minčių aruode, sukėlė bene daugiausia nesutarimų ir ginčų. Baigiantis Antrajam pasauliniam karui, daug Lietuvos šviesuolių prisiminė profesoriaus siūlymus, apgailestavo, kad tautininkų režimas neparodė politinės valios, neskyrė lėšų jiems įgyvendinti. Lietuvos Respublikos laikais kruopščiai parinkta, valstybės, visuomenės pastangomis įsteigta bent viena stipresnė kolonija galėjo tapti rimta atrama daugumai naujųjų politinių emigrantų. K. Pakštas netgi buvo numatęs „atsarginės“ Lietuvos įkūrimo fazes, kurios vyktų keturiais etapais, pavadintais mokyklų vardais. Pirmoji fazė – „pradžios mokykla“. Tai 25 šeimų kaimas su pradine mokykla ir koplyčia. Gyventojų skaičiui išaugus iki 3000, prasidėtų antroji – „progimnazijos“ fazė. Plėtojantis pramonei, prekybai atsirastų savų laikraščių, susikurtų organizacijų. Trečiojoje, „gimnazijos“ fazėje kolonija padidėja iki 5000 gyventojų. Tuomet iš kultūrinės autonomijos pereinama į teritorinę – savo valstybės kūrimą. Jos teisės priklausytų nuo susitarimo su britų valdžia. „Universitetą“ būtų galima pasiekti per kokius 25 metus. Gyventojų skaičius dėl emigrantų ir natūralaus prieaugio padidėtų iki 60 000. Tada būtų galima plačias autonomines teises, turėti universitetą.

Prof.K.Pakstas,
Department of Geography,
University of California,
Los Angeles, Calif., U.S.A.

THIS SIDE OF CARD IS FOR ADDRESS

Ponas Antanas Vanagas,
Ringaudų Ukis, Garliavos Valščiūje,
LITHUANIA, EUROPE.

K. Pakštas savo planuose buvo numatęs patyrinėti Afrikos žemyną ir jame paieškoti tinkamos vietos „Atsarginei“ Lietuvai. Gavęs valdžios paramą, 1930 m. tyrinėja Pietų Afrikos valstybių gamtos, socialines, ekonomines bei politines sąlygas. Sugrįžęs daug kalba įvairioms auditorijoms, visuomenei pateikia pluoštą originalių straipsnių. Ypač daug rašo apie Angolą, kurios didžiosios aukštumos, esančios arčiau Atlanto, tinka nuolatiniam europiečių gyvenimui, o palankios oro sąlygos leidžia žemdirbiams bent du kartus sėti ir pjauti, galvijus visus metus ganyti laukuose.

Prisiminimais dalinasi LŽS Kelionių ir pramogų klubo narys, „Lietuvos Magelanas‘06“ titulo laimėtojas - Dainius Kinderis:

„Po Afriką, aš kaip ir K. Pakštas, keliavau šešis mėnesius, tik tarp mūsų kelionių buvo 70 metų skirtumas ir galbūt keliavimo būdas kiek skirtingas, nes aš keliavau autostopu ir pėsčiomis, o K.Pakštas laivu, traukiniais ir automobiliais. Mano tikslas buvo pažintinis, o jo mokslinis. K. Pakšto knygą „Aplink Afriką“ aš perskaičiau jau sugrįžęs. Ėmiau lyginti tas vietas, kurias aprašo geografai ir kuriose galbūt ketino įsteigti Dausuvą. Angolą aš pervažiavau visą, kai kur keliavau pėsčiomis, šalis yra labai atvira, aplik driekiasi toliai. Šalis buvo portugalų kolonija, dabar išdraskyta karo. Kelių beveik nėra, automobilių mažai, naftininkų susisiekimai vyksta oro transportu, o paprasti žmonės keliauja viešuoju

transportu, kuris yra brangesnis negu Europoje. Buvau ir Pietinėje Angolos dalyje, Lubango regione, kurį K. Pakštas aprašo knygoje. Ten kalnuota vietovė ir klimatas vėsokas, daug kur stovi didelės rančos, kurias valdo portugalų kolonistų palikuonys. Pievose ganosi labai didelės karvių bandos ir išvystyta gyvulininkystė. Toliau, link Namibijos yra miškų, ten K. Pakštas ir galvojo apie lietuvių kolonijų steigimą. Nors praėjo po K. Pakšto kelionės 70 metų, Afrikoje daugelis dalykų nesikeičia, kaip buvo neišsivysčiusi, su biurokratiniais elementais šalis tokia ir liko. Dar prisidėjo vidaus karai, nes vietinių mentalitetas labai aršus. Liko tos pačios problemos ir tie patys iššūkiai.

Keliaudamas turėjau Vilniaus autostopo klubo prezidento raštą, kuriame buvo parašyta, kad aš vykdau ekspediciją autostopu išilgai Afrikos, nuo Šiaurės iki Pietų, turėjau šviesti vietinius gyventojus, populiarindamas keliavimą pakeleivingomis mašinomis. Mane kviesdavosi į mokyklas, kur aš pasakodavau apie ne tik apie keliavimą, tačiau ir apie Lietuvą. Kuo toliau nuo civilizacijos, tuo žmonės žingeidesni, jiems viskas yra įdomu ir jeigu būdavo galimybė skelbti žinių apie Lietuvą, niekuomet jos nepraleisdavau. Taip pat aplankiau Ruandoje Hermaną Šulcą, lietuvių kunigą iš Kretingos, kuris ten yra įsteigęs vaikų mokyklą – prieglaudą. Buvau išmokęs arabiškai šahadą, kurioje sakoma, kad nėra kito dievo, išskyrus Alachą... galbūt man tai kelionėje padėjo. Iš 51 Afrikos šalies apkeliauvau 15, viso sukoriau 18 000 km.“

K. Pakšto trečioji didžioji kelionė truko šešis mėnesius ir baigėsi 1931 m. sausio 21 d. Per pusmetį profesorius sukorė per 42 000 km t.y. truputį daugiau negu aplik Žemę, tapo pirmuoju lietuviu, atlikusiu tokią ilgą ir sudėtingą kelionę Afrikos kontinente. K. Pakštas pabrėžė, jog „Angola, vis dėlto, nėra tokia medum ir pienu pasrūvusi žemė, kaip kas iš tolo gali vaizduotis“.

Ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje kolonizacijos aspektu K. Pakštą domino Tanganika, Mingano teritorija Kvebeke, susidomėjimo vertomis jis vadino Australiją, Naująją Zelandiją, kai kurias Okeanijos salas, į Sibirą panašią, bet didelės ateities sulauksiančią Vakarų Kanadą. Pažymėtina, jog Madagaskaro sala, į kurią K. Pakštas neva norėjęs perkelti Lietuvą, jam neatrodė visiškai tinkama lietuvių kolonizacijai. Galbūt K. Pakšto idėjos žmonių atmintyje susilieja su kadaise girdėtomis Vinco Pietario mintimis. Praradęs viltį sulaukti caro valdžios nuolaidų, V. Pietris aiškino, jog lietuviai, jei nori išlikti, privalo išsikelti iš geografiniu atžvilgiu nepatogios vietos į negyvenamus kraštus. Pasistatydinęs didžiulį povandeninį laivą, visą lietuvių tautą svajojo išgabenti arba į Madagaskarą, arba į

Argentiną. A. Dambrauskui-Jakštui aiškino, jog ten klimatas panašus į Lietuvos, sėjami tie patys javai ir t.t. Užsidegęs tuo projektu, V.Pietaris pats norėjo imtis lietuvių delegavimo Argentinon misijos, ėmė mokytis ispanų kalbos. V.Pietario minčių aidai galėjo pasiekti ir K. Pakštą, tačiau jis niekada neplanavo į tuščius, negyvenamus kraštus iškelti visų Lietuvos gyventojų.

Neseniai sugrįžęs iš Madagaskaro pasakoja LŽS Kelionių ir pramogų klubo narys, „Kolumbas LT’14“ titulo laimėtojas - Vytautas Bukauskas:

„Madagaskaras yra didelė sala, kurioje tilptų trys Anglijos, todėl joje skirtingas ir klimatas. Šioje saloje buvau jau antrą kartą ir vėl ji mane sužavėjo. Grupėje tarpusavyje netgi kalbėdavome, kad zonoje, kuri yra apie kilometrą virš jūros lygio, puikiai tiktų mūsų krašto žmonėms. Vakarinėje salos dalyje labai sausa ir karšta, ten sunku būtų gyventi mūsų platumų gyventojams. Aš ieškojau aprašymų, kurioje salos dalyje K. Pakštas buvo numatęs „Atsarginės“ Lietuvos žemei, tačiau niekur neradau. Sala priklausė prancūzams ir netikiu, kad jie būtų pardavę ar atidavę lietuviams kokį žemės plotą. Sostinė Antananaryvas yra apie kilometrą virš jūros lygio, ten klimatas mums tinkamas, kartai būna netgi vėsu. Gamta tropinė, netoli ekvatorius, apie 80% augmenijos yra endeminiai augalai, ir niekur kitur pasaulyje neaptinkami. Šešios baobabų rūšys auga tik Madagaskare. Yra UNESCO gamtos saugomų objektų, tačiau jie yra dažnai sunkiai prieinamuose rajonuose. Gyvūnija unikali, nes nėra plėšriųjų žvėrių ir nuodingų roplių, tuo labai lietuviams čia tiktų. Tačiau Madagaskaras yra maliarinė zona, viena mūsų keliautoja sugrįžusi namo susirgo tropine maliarija.“

1958 m. gegužę K. Pakštas praneša J. Keliuočiui – kol senatvė visiškai neparklupdė, ketina atlikti „gal jau paskutinę sunkią kelionę“. Rengdamasis jai 65 – metis keliautojas pratinasi prie purvo ir lietaus – vyksta žvejoti lietingu metu, peršlampa. Birželio 16 d., prasidėjus atostogoms, iš Majamio išskrenda į Britų Hondūro sostinę Belizą, kur jo jau laukia du jauni bendraminčiai: aeronautikos inžinierius Pranas Baltakis ir mokytojas Aleksas Krapas. Devynias dienas trys lietuviai savarankiškai susipažįsta su britų kolonija, nuklįsta net į visai atkampius miškus. Vėliau prof. K. Pakštas prisidėjo prie Teksaso zoologinės ekspedicijos, kurios tikslas – prigaudyti amfibinių ir kitokių nedidelių gyvūnų. Juos tiriant būtų galima išsiaiškinti atlantinės pusės „tiltą“ tarp Meksikos ir Centrinės Amerikos.

1940 m. vasario 22 d.

Brangus mano Antanai,

Labai ačiu Tau už laišką, kurį man išsiuntei iš Kauno 1939 m. rugsėjo 6 d. Jį gavau per mėnesį laiko. Tad senai jau ruošiaus atsakyti, bet nuolatinėje kelionėje budamas vis pristigdavau laisvesnio laiko. Mat labai daug važinėju po milžinišką Ameriką, skaitydamas paskaitas Amerikos universitetuose ir kai kur lietuvių parapijose. Jau keturis kartus pervažiavau skersai Ameriką, kiekvieną kartą padarydamas apie ~~6000~~ 6000 kilometrų, taigi iš viso daugiau kaip 25000 kilometrų. Pamatau daug įdomios gamtos stebuklų, bet kartu ir labai pavargstu. Kalbėti kviečia apie Lietuvą ir kitus Baltijos kraštus. Nuo balandžio vidurio iki pabaigos gegužio darysiu labai didelę kelionę išilgai milžinišką ^{Kanada} ~~kelionę~~. Tokioms kelionėms reikia geležinės sveikatos ir energijos. Žmonelė greit pavargtų, tad ji beveik visą laiką gyvena pas savo mamą. Ilgai ji gydėsi savo dantis.

Džiaugiuos, kad visi esate sveiki ir kad karas Jūsų smarkiai dar nepalietė. Sveikinu visą Jūsų šeimą ir linkiu gerai gyventi.

Labai laukiu daugiau žinių apie dabartinę ūkio padėtį. Tam tikslui padodu savo adresą gatavai ant konverto ir prašau greit parašyti: apie gyvulius mažus ir didelius, sparnuočius, apie sodą ir bites ir apie kainas ūkiškų produktų. Padaryk kokią sąskaitą už 1939 m. ir man prisiųsk. Jeigu mano ūkio skoloms stinga pinigų, tai gal dar galėčiau aš kiek siųsti iš Amerikos. Tik man reikia žinoti kam ir kiek.

Nežinau kaip ilgai truks Europoje karas. Bet karui ir nepasibaigus gal but rasiu kelius rugsėjo mėn. Lietuvon sugrįžti. Jau pasiilgau savo krašto. Pradžioje, gal tik vienas parvažiuočiau, jeigu jūros dar bus labai pavojingos.

Nesigailėk popieros ir plačiai parašyk viską apie ūkį ir kaip sekasi išsiversti. Ar turite gana žibalo, cukraus ir druskos? Ar gavote gana maikų, ir kitų reikalingų gyvenimui ir ūkiui dalykų? Aš dar turiu vilties, kad Lietuva nebus karan įtraukta ir galėsime po kelių mėnesių pasimatyti.

Na, sudiev! Laukiu laiško. Jūsų nuoširdžiai

Kazys Pakštas

K.Pakštas vienas iš pirmųjų suformulavo Lietuvos nacionalinius interesus: tai valstybės, tautos indentiteto išsaugojimas, apsauga nuo išorės įsiveržimo, didžiųjų kaimyninių valstybių įtakos, pasirengimas galimai nepriklausomybės netekčiai.

Savo apmąstymuose apie tautos ir valstybės atsparumo didinimą K.Pakštas priartėjo prie šiuolaikiško galios suvokimo. Juo remdamasis formulavo nacionalinio saugumo strategiją, grindžiamą ne karinėmis ir finansinėmis priemonėmis, o tautos ryžtu pasikliauti savimi, savo valstybės galimybėmis, kurios priklauso nuo intelektualinio potencialo pastangų, politinių jėgų pusiausvyros, demokratijos lygmens, gerų santykių su kaimynais, ypač mažaisiais. Profesorius visą gyvenimą stebėjo, tyrė, komentavo tarptautinius, politinius santykius, mėgino išvelgti istorinę perspektyvą. Paliko nemaža originalių minčių Vilniaus, Klaipėdos, Karaliaučiaus problemų sprendimo, Baltijos šalių politikos klausimais. Suvokdamas, kad mažosioms tautoms vienoms neįmanoma išsilaikyti didesnių, agresyvesnių kaimynų apsuptyje, jų ateitį siejo su integruota Europa. Įsitikinęs, kad Lietuvos drama yra dalis didžiosios europinės dramos, savo tėvynės išsilaisvinimą siejo su Vidurio Europos išsilaisvinimu. Brangiausiu tarptautiniu ir kartu tautiniu idealu vadino Vidurio Europos konfederaciją, laiduosiančią laisvę ir ilgalaikę taiką.

Kultūrinė – geografinė ekspedicija „Kazio Pakšto „Dausuva“ – Belizas’15“ lankysis Meksikoje, Belize ir Gvatemaloje. Britų Hondūras arba dabartinis Belizas bus kaip centrinė ašis, pats A.Pakštas šią šalį pavadino atsargine Lietuva – „Dausuva“. Be abejo, pakeliui bus aplankyti ir kiti garsūs objektai, kurie yra laikomi pasaulinio paveldo šedevrais. Ekspedicijos dalyviai ketina susitikti su generalgubernatoriumi – Belizo valstybė prezidento neturi, nes yra Britų Sandraugos šalis. Ar pavyks susitikti sunku pasakyti, svarbu nunešti žinių į šią šalį apie Lietuvą, pranešti apie Kazio Pakšto fenomeną, jo geopolitinį mąstymą, apie jo plevėnuusias viltis bei lūkesčius čia įkurti lietuvišką „Dausuvą“. Galbūt ekspedicijos dėka užmegzti ryšiai išsivystys į abipusius turizmo, ekonominius ar verslo plėtros santykius. Šiandien ekspedicijos dalyviai renka informaciją, archyvinę medžiagą, skaito knygas ir ieško žmonių, kurie vienaip ar kitaip su tuo susiję, nes apie Kazį Pakštą bus kuriamas dokumentinis filmas. Prisimindami iškilus Lietuvos žmones kartu kuriame jos istoriją.

2015 m. birželio 29 d. Užpaliuose buvo atidengta rodyklė į Kazio Pakšto gimtąją sodybą. Nomedos Repšytės nuortauka.

Gerimantas Statinis